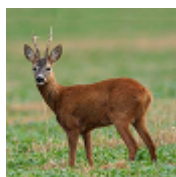

Poruchy vo vývoji parožia srnčej zveri v okrese Bardejov

Kusenda Marcel · Prírodné vedy

02.03.2011

Krásu prírody som obdivoval aj ja už od detstva a na svojich prechádzkach prírodou ma fascinovala predovšetkým lesná zver, konkrétne srnčia. No hlavný záujem o túto zver u mňa nastal, keď som raz zbadal u srnca abnormálny tvar jedného parožka. To ma prinútilo zamyslieť sa nad faktom, čo ovplyvňuje vznik takejto anomálie.

Rozhodol som sa preštudovať si niektoré publikácie, týkajúce sa danej problematiky a to ma viedlo k vytvoreniu analýzy abnormalít v bardejovskom okrese. Podľa mojich zistení sa v daných lokalitách ešte nerobil žiaden takýto komplexný výskum abnormalít parožia srnčej zveri, čo ma motivovalo k napísaniu tejto práce.

Tvar parožia závisí od mnohých faktorov ako sú dedičné vlastností, podmienky prostredia, výživa, zdravotný stav, hustota zazverenia a podobne. Nárazom na rôzne prekážky dochádza u srncov k mechanickému poškodeniu. Takéto poškodenie je jedno z najčastejšie sa vyskytujúcich poškodení, keďže srnec aj v čase rastu parožia prechádza a prediera sa rôznymi húštinami prípadne za potravou prekonáva aj prekážky, ktoré mu prichystal človek (ostnaté drôty a zvyšky rôznych oplotkov pre hospodárske zvieratá, strety s automobilom, meliorizačné kanálové šachty a pod.).

Cieľ práce

Fyziológia tvorby parožia srnčej zveri je podobná ako pri ostatných druhoch čelade jeleňovitých (Cervideae), avšak častejšie sa vyskytujú rozličné nepravidelnosti - abnormality. Cieľom tejto práce je zaznamenať frekvenciu výskytu abnormalít parožky srnčej zveri v okrese Bardejov nielen v súčasnej dobe (2008), ale aj v paroží srncov ulovených za posledných 30-rokov vo vybraných lokalitách s rôznym charakterom biotopu v blízkom okolí Bardejova. Konkrétne ciele práce sú formulované do nasledujúcich bodov:

1. Popísať možnosti a faktory ovplyvňujúce vznik abnormalít parožia srnčej zveri.
2. Zistiť frekvenciu výskytu abnormalít parožia srnčej zveri v okrese Bardejov ulovených počas roka 2008.
3. Vyhodnotiť jednotlivé chovateľské oblasti (jednotlivé poľovnícke združenia) vzhľadom na percentá výskytu abnormalít parožia srnčej zveri.
4. Sledovať výskyt abnormalít parožia srnčej zveri ulovených za posledných tridsať rokov v oblasti Stebníckej Magury.

Materiál a metodika

Frekvenciu výskytu abnormalít parožia srnčej zveri v okrese Bardejov ulovených počas roka 2008 sme zisťovali na 293 ks analyzovaných srnčích trofejach . Z toho 114 ks bolo ulovených v roku 2008 v 38 poľovníckych združeniach, 72 ks pochádzalo z depozitu Horno-šarišského múzea v Bardejove, 107 ks z oblasti Stebníckej Magury. Všetky trofeje boli fotograficky zdokumentované minimálne dvomi zábermi (zboku a spredu).

Vyhodnocovali sme percentuálne zastúpenie jednotlivých kategórií: štandardný tvar (ihličiak, vidlák, šestorák), mechanické poranenie (počas rastu, po vytlčení, poranenie púčnice), poranenie pohlavných orgánov, trofické poruchy, zle mineralizované, nerovnomerný vývoj púčnic, ochorenie jedinca pred vytlčením, vplyv poveternostných podmienok. Všetky trofeje boli zaradené do príslušnej vekovej kategórie (I.,II. a III.) podľa noriem Slovenského poľovníckeho zväzu.

Výsledky

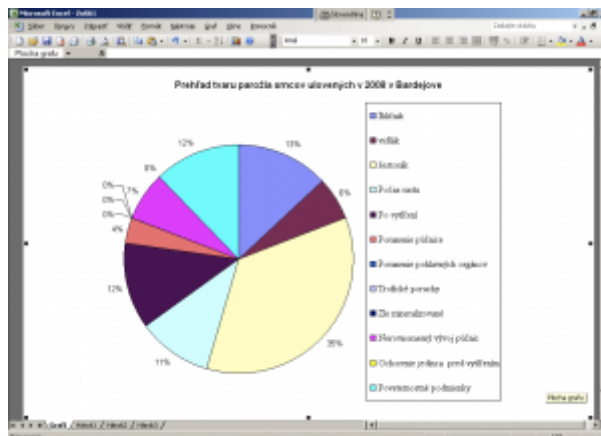
Celkom bolo ulovených 316ks srnčej zveri. Z uvedeného počtu sa ulovilo 167 srncov, 98 srn a 51 srnčiat. 97ks srnčej zveri (31%) bolo evidovaných ako úhyn. Z predložených trofejí srncov (100%) okresná hodnotiteľská komisia posúdila ako nesprávny odstrel 11ks a zle upravené boli trofeje 10 srncov. Bodovú hodnotu nedosiahla ani jedna trofej srnca.

Tab. 1a. Analýza tvarových abnormalít parožia srncov ulovených v roku 2008 v okrese Bardejov

Vek, kat.	Štandardný tvar			Mechanické poranenie		
	Ihličiak	vidlák	šestorák	Počas rastu	Po vytlčení	Poranenie púčnice
I.	15	3	5	2	3	0
II.	0	2	13	6	7	1
III.	0	2	22	4	4	3
spolu	15	7	40	12	14	4
%	13,2	6,1	35,1	10,5	12,3	3,5

Tab. 1b. Analýza tvarových abnormalít parožia srncov ulovených v roku 2008 v okrese Bardejov

Vek, kat.	Por. pohl. orgánov	Trofické poruchy	Zle mineral.	Nerov. vývoj púčnic	Ochorenie jedinca pred vytlčením	Pov. pod.	Vyh. abnorm.	Vyh. štand. tvar	Spolu
I.	0	0	0	6	0	1	12	23	35
II.	0	0	0	2	0	9	25	15	40
III.	0	0	0	0	0	4	15	24	39
spolu	0	0	0	8	0	14	52	62	114
%	0,0	0,0	0,0	7,0	0,0	12,3	45,6	54,4	100,0

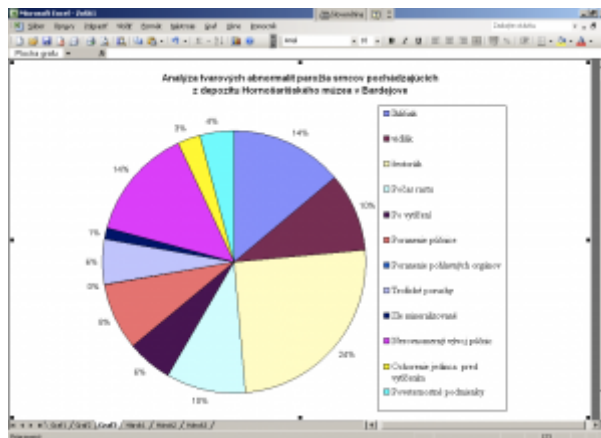
Graf 1. Prehľad tvaru parožia srncov ulovených v roku 2008 v okrese Bardejov

Tab. 2a. Analýza tvarových abnormalít parožia srncov pochádzajúcich z depozitu Hornošarišského múzea v Bardejove

Vek, kat.	Štandardný tvar			Mechanické poranenie		
	Ihličiak	vidlák	šestorák	Počas rastu	Po vytlačení	Poranenie púčnice
I.	8	5	3	3	1	4
II.	2	2	12	4	3	2
III.	0	0	3	0	0	0
spolu	10	7	18	7	4	6
%	13,9	9,7	25,0	9,7	5,6	8,3

Tab. 2b. Analýza tvarových abnormalít parožia srncov pochádzajúcich z depozitu Hornošarišského múzea v Bardejove

Vek, kat.	Por. pohl. orgánov	Trofické poruchy	Zle mineral.	Nerov. vývoj púčnic	Ochorenie jedinca pred vytlačéním	Pov. pod.	Vyh. abnorm.	Vyh. štand. tvar	Spolu
I.	0	0	0	7	1	0	16	16	32
II.	0	4	0	3	1	3	20	16	36
III.	0	0	1	0	0	0	1	3	4
spolu	0	4	1	10	2	3	37	35	72
%	0,0	5,6	1,4	13,9	2,8	4,1	51,4	48,6	100,0

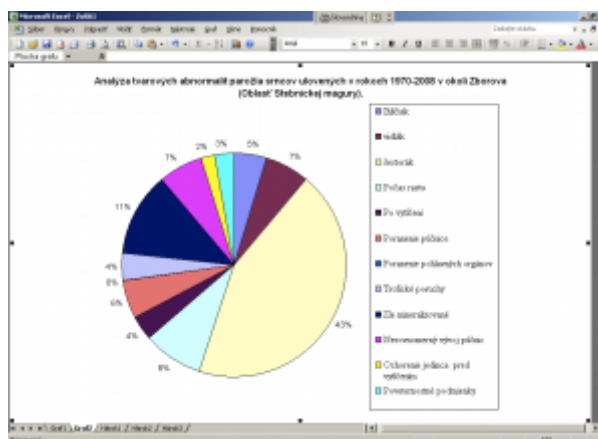
Graf 2. Analýza tvarových abnormalít parožia srdcov pochádzajúcich z depozitu Hornošarišského múzea v Bardejove

Tab. 3a. Analýza tvarových abnormalít parožia srdcov ulovených v rokoch 1970-2008 v okolí Zborova (oblasť Stebníckej magury).

Vek, kat.	Štandardný tvar			Mechanické poranenie		
	Ihličiak	vidlák	šestorák	Počas rastu	Po vytlačení	Poranenie púčnice
I.	4	3	1	1	1	1
II.	1	4	39	7	3	2
III.	0	0	7	1	0	0
spolu	5	7	47	9	4	6
%	4,7	6,5	43,9	8,4	3,8	5,6

Tab. 3b. Analýza tvarových abnormalít parožia srdcov ulovených v rokoch 1970-2008 v okolí Zborova (oblasť Stebníckej magury).

Vek, kat.	Por. pohľ. orgánov	Trofické poruchy	Zle mineral.	Nerov. vývoj púčnic	Ochorenie jedinca pred vytlačení	Pov. pod.	Vyh. abnorm.	Vyh. štand. tvar	Spolu
I.	0	0	4	1	0	0	8	8	16
II.	0	4	9	6	2	3	39	44	83
III.	0	0	0	0	0	0	1	7	8
spolu	0	4	13	7	2	3	48	59	107
%	0,0	3,8	12,1	6,5	1,9	2,8	44,9	55,1	100,0

Graf 3. Analýza tvarových abnormalít parožia srncov ulovených v rokoch 1970-2008 v okolí Zborova (oblasť Stebnickej Magury).

Diskusia

Podľa hypotézy Buberníka (2002) má srnec v mozgu pre každý paroh jedno rastové centrum, ktoré funguje nezávisle. Väčšinou sú synchronizované, čo značí, že oba parožky rastú symetricky a ich vývoj trvá rovnako dlho, taktiež ich aj zhodí v jednom dni. Stres, alebo zranenie rastúceho parožia môže ovplyvniť jedno z centier, čo vedie k narušeniu rýchlosti rastu a asynchronizácii a asymetrii. Prejavom takéhoto stavu je rast parožia do boku respektíve nadol. V našom prípade sme zaznamenali 26 jedincov s poruchou rastu jedného alebo oboch kmeňov.

Vplyvom genetickej mutačnej odchýlky niektoré staršie srnce v dôsledku nedostatočnej tvorby parožnej hmoty vytvárajú na púčniciach iba silné ružice s nevýraznými hrotmi vo forme gombičiek. Takéto gombičkáre sme pozorovali v 19 prípadoch. Do tejto kategórie možno zaradiť aj trofeje, ktoré majú tulipánové parožie, ktoré sa už viac ako 100 rokov vyskytuje v okolí Nienburgu v Nemecku. No občas sa môžu vyskytnúť aj medzi našimi jedincami. Aj teraz bol medzi našimi trofejami jeden takýto jedinec. V muzeálnej kolekcii sa takisto vyskytovala trofej veľmi silného srnca (mohutné hrubé tmavé kmene) s tulipánových parožím.

Rast viacerých kmeňov je výsledkom poranenia púčnice alebo kmeňa v počiatočných fázach rastu (Herz, 2007). Väčšinou sa jedná o rozdvojenie, no nám sa podarilo zaznamenať aj rast 4 kmeňov bez výsad z jednej ružice.

Poškodenie oboch semenníkov, alebo ich strata vedie k trvalému rastu parohu, ktorý však následkom nedostatku hormónu testosteronu, nikdy nezmineralizuje, neodumrie a nie je ani zhodený. Také parožie v poľovníckej praxi nazývame parochňa. Keďže sa jedná o veľmi vzácny úkaz, výskyt srnca parochniara je nízky. Z údajov predsedníctva SPZ v Bardejove máme informácie, že v posledných desiatich rokoch sa takéto srnce vyskytli v dvoch prípadoch v okrese Bardejov (Trenčan, in verb.).

Slabé jedince, neskoro narodené prípadne celkovo fyzicky slabé, vytvárajú len gombičkovité výrastky pripomínajúce parožky. Podľa informácií od miestnych poľovníkov zo združenia Kamenec Zborov sme zistili, že selektívny odstrel srncov všetkých kategórií je zameraný práve na srnce, ktoré sú slabé, alebo vykazujú známky abnormality. Celkový zdravotný stav sa prejaví výrazne na tvare a stavbe parožia (Rondzik, in verb.).

Fotky tvaru parožia srncov ulovených v roku 2008 v okrese Bardejov

Obr. 4 Srnce ulovené za rok 2008 v okrese Bardejov

Obr. 5 Mechanické poškodenie počas rastu v lyku

Obr. 6 Vplyv poveternostných podmienok

Záver

Pri vyhodnotení jednotlivých chovateľských oblastí (jednotlivé poľovnícke združenia) vzhľadom na percentá výskytu abnormalít parožia srnčej zveri sme nezaznamenali výrazné množstvo abnormalít v niektorom združení ani v príslušnej chovateľskej oblasti. Distribúcia výskytu abnormalít bola pravidelná v celom okrese Bardejov.

Porovnávaním trofejí pochádzajúcich v depozitu múzea musíme brať do úvahy aj faktor, že pri získavaní trofejí od miestnych poľovníkov p. Tibor Weisz, zakladateľ muzeálnej kolekcie sa zameriaval práve na trofeje ktoré boli niečím výnimočné a odlišovali sa tvarovo od normálneho, štandardného tvaru. Svedčí o tom aj vyššie percentuálne zastúpenie abnormalít (51,4%).

Analýzou parožia srncov v oblasti Stebníckej Magury za posledných tridsať rokov sa nám podarilo dopracovať k celkovo 107 ks trofejí, z ktorých približne polovica, tak ako aj v iných oblastiach predstavovala abnormálny tvar.

Z celkového počtu 293 ks analyzovaných trofejí srncov bolo 53,2 % jedincov štandardného tvaru (ihličiak - 10,2%, vidlák 7,2%, šestorák 35,8%). Ako abnormálny, zdeformovaný alebo inak postihnutý tvar bolo vyhodnotených 46,8 % jedincov. Mechanické poranenie predstavovalo 10,2% (počas rastu, po vytlčení, poranenie púčnice), nerovnomerný vývoj púčnic 9,2%, vplyv poveternostných podmienok 6,8%, trofické poruchy 2,7%, zle mineralizované parožie 4,8%, ochorenie jedinca pred vytlčením 1,7%. Poranenie pohlavných orgánov sme nezaznamenali.

Podakovanie

Za pomoc pri práci ďakujem RNDr. Jánovi Klebanovi, PhD., Mgr. Tomášovi Jaszayimu z Hornošarišského múzea Bardejov a poskytnutie údajov aj p. Slivkovi PZ Kamenný Zborov.

Literatúra

1. BANCÍK L., 1973: Srnec hôrny. In: Základy poľovníctva, s.37-43
2. BENČIČ, T., 2009: Selektívny lov srncov. Poľovníctvo a rybárstvo, 5:39
3. BUBERNÍK, J.,2002: Atypické paroží jelenovitých. Svět myslivosti, 3(2):8-10.
4. DRMOTA, J., 2005: Srnčí trofeje. In: Myslivost, 2005, mimoriadna príloha.
5. FORST, P.. 1976: Srnec hôrny. Poľovníctvo s.83-86
6. HERZ, J., 2007: Parožky. In: Srnčia zver, s.52-67

Gymnázium Leonorda Stöckela, Bardejov, Biologická olympiáda - samostatná písomná práca, kategória A
